

***Trojčlennost sociálního organizmu,
vyvěrající z myšlení jako zdroje
svobody člověka***

Podíle prednášky v Michaelské pobočce Všeobecné anthroposofické společnosti z 15. března 1976 v Curychu. Zprávy Pracovního sdružení k duchovnímu poznání stavu světa č. 40, Domach 1976.

Úvod

Podíváme-li se dnes, 50 až 60 let po prvních zmínkách Rudolfa Steinera o trojčlenosti sociálního organizmu - právě také zde v Curychu - jak to vypadá v naší současnosti, tak se zdá, jakoby zde navzdory velikým úkolům, před kterými lidstvo stojí, přesto nebyla nejmenší potřeba trojčlenosti sociálního organizmu. Teprve až se podaří překonat materialismus, který je dnes všude se samozřejmostí praktikován, ukáže se, že tyto úkoly je možné vyřešit právě jen prostřednictvím trojčlenosti sociálního organizmu. Tu však nelze primárně zvenčí zorganizovat, ale musí vyrůstat z duchovnosti jednotlivých lidí. Jak je to konkrétně míněno, to bych se chtěl nyní pokusit vysvětlit.

Čtyři úkoly dneška

Čtyři úkoly, které s větší či menší zřetelností vyvstávají před lidstvem, jsou dnes charakterizovány těmito

pojmy:

Ochrana
životního
prostředí,
výroba
potravin
a těžba
surovin,
výroba
energie,
spoluurč
ování.

Těmto čtyřem pojmům, které v posledních letech otřásly vědomím občanů, hrozí dnes však již opět nebezpečí, že upadnou v temnotu zapomnění. Proč? Prostě proto, že mnozí lidé ve svém materialistickém světovém názoru i životní praxi nepřemýšlejí v dostatečně širokých souvislostech o hlubším pozadí těchto úkolů a proto také nedospějí k žádným činům, které by vycházely z jejich vlastního poznání.

Pokusme se napravit tento nedostatek: Co znamená ochrana životního prostředí? Znamená to, že by civilizované lidstvo mohlo ve svém dosavadním materialismu neuznávajícím ducha smést ze stolu poznání zákonitostí živoucí, oduševnělé a produchovnělé sféry světa jako neúčinné úsilí několika životů odcizených idealistů? Jistě ne. Neboť ochrana životního prostředí není možná bez poznání ekologických zákonitostí celistvosti životních pochodů, intencionality duševní oblasti a samostatnosti oblasti duchovní.

První krok tímto směrem, uskutečňovaný s potěšitelnou samostatností navzdory etablovaným kruhům širokým okruhem lidí z řad ochránců přírody a odpůrců jaderné energie, spočívá v tom, že člověk neničí vlastní životní prostředí svým nerozumem a svými neuváženými činy. Jestliže si plně uvědomíme, oč se zde jedná, pak bychom to mohli vyjádřit takto: Pokud se lidé nenaučí jednat na základě vlastního poznání, tzn. pokud nebudou sami praktikovat základní a klíčové dílo Rudolfa Steinera, jeho *Filosofii svobody* (1) (z níž jeho duchovědná, umělecká a sociálně praktická díla vyplývají jako její proměny), tak se jednak sami připraví o možnost dalšího pozemského vývoje k sebeutváření a svobodě a jednak také připravují světový vývoj o jeho smysl. Ochrana životního prostředí proto vlastně vyžaduje péči o vlastní nitro k osvojení si celistvého poznání a jeho realizaci. To se může dít např. založením svobodných škol, vysokých škol a výzkumných ústavů, v nichž se budou rodit nové myšlenky týkající se biologického zemědělství nebo šetrné výroby a spotřeby energie. To však neznamena nic jiného než rozvíjení svobodného duchovního života jako předpokladu chování přiměřeného životnímu

prostředí a ostatním lidem (přiměřeného člověku, zvířatům, životu i světu) a tím chování sociálního.

Co se to snaží proniknout do bdělého lidského vědomí s otázkou budoucího zásobení lidstva surovinami a potravinami, tak jak byla nastolena v *Hranicích růstu* (2) a v *Lidstvu na rozhraní* (3)? Není to pobídkou k tomu, aby si člověk uvědomil konečnost všeho daného? Alexandr Solženicyn to v *Otevřeném dopise sovětskému vedení* (4) vyjádřil takto: «... s velikou námahou jsme museli urazit celou západní ob- čansko-průmyslovou i marxistickou cestu, abychom se na konci 20. století a opět od vedoucích západních učenců dozvěděli, co na ukrajinském nebo ruském venkově každý stařík už odjakživa ví a co mohl už dávno objasnit pokrokovým publicistům, kdyby si ve své zaslepenosti udělali čas, aby se s ním poradili: že tucet červů nemůže donekonečna žrát na jednom a tomtéž jablku, že, je-li zeměkoule ohraničená, jsou ohraničené i prostory a zdroje surovin a není možné uskutečnit na zeměkouli onen nekonečný, neomezený pokrok, který nám agitátoři vtloukali do hlavy. Ne, my musíme lézt jako idioti za něčími zády, aniž bychom viděli, kam ta cesta vede, až nyní slyšíme, jak ti, co jdou vpředu, na sebe volají: Dostali jsme se do slepé uličky, musíme se obrátit. Celý ten „nekonečný pokrok“ se ukázal jako nesmyslné, křečovité a nedomyšlené vběhnutí lidstva do slepé uličky. Hltavá civilizace „věčného pokroku“ se zhroutila a blíží se ke svému konci. A nečeká nás žádná „konvergence“ se

západním světem, nýbrž úplná obnova a proměna jak Západu tak Východu, protože do slepé uličky se dostaly oba dva.»

Poznání konečnosti daného proto neznamená, jak se nám snaží prostřednictvím pestrobarevných ilustrovaných inzerátů namluvit veliké naftařské koncerny, že by lidstvo muselo podniknout rozsáhlé expedice na dno oceánů či pod polární ledovce, aby získalo nové zdroje surovin, expedice, které by případně pohltily více práce, surovin a energie, než kolik by díky nim kdy mohlo být získáno. Neznamená ani stavbu jaderných elektráren pro uspokojení potřeby energie, kterou lidstvo má, jinak totiž hrozí nebezpečí, že se pracovní síla lidstva upoutá na životně nezbytné ošetřování jaderného odpadu, jenom proto, aby byla zachována rutina dosavadní produkce spotřebního zboží a konzumních zvyklostí.

S otázkou budoucí výroby potravin a získávání surovin pro potřeby lidstva je mnohem spíš spojena nepřeslechnutelná výzva, abychom vydobyté technické a ekonomické schopnosti nezatracovali a neházeli přes palubu, nýbrž abychom je proměnili ve schopnosti biologické a sociálně-ekonomické a tím abychom soukromohospodářsky zneužitou techniku metamorfovali v sociálně-ekonomickou «biotiku». S její pomocí by pak samostatní lidé v souladu se zákony živoucí, oduševnělé a produčovnělé sféry světa vzali do vlastních rukou biologickou výrobu potravin a surovin jako např. bavlny, kaučuku, oleje, dřeva nebo kůže, nikoli s cílem soukromohospodářské maximalizace zisku, nýbrž s cílem pokrýt potřeby lidí a světa, nezbytné k jejich životu a dalšímu vývoji. V podstatě je tím vysloven vlastní úkol hospodářského života: Produkovat na základě sociální nutnosti, tzn. rozvíjet v hospodářském

životě bratrství na základě individuálních schopností a spravedlnosti vůči okolnímu světu. V konkrétním případě se to může dít třeba tak, že si odřeknu zahraniční dovolenou, která se mi již stala rutinou, a místo toho si nechám instalovat sluneční kolektory na ohřívání vody anebo využiji volný čas k biologicko-dynamickému obhospodařování zahrady místo konzumu nivelizovaných televizních pořadů.

A co je myšleno spoluurčováním? Znamená to, že se máme i nadále vzájemně „škatulkovat“ podle starého zvyku na zaměstnance, kteří se starají jen sami o sebe, a na ziskuchtivé zaměstnavatele a vzájemně si šlapat na paty? Spoluurčování, to přece neznamená nic jiného, než že je na čase, aby se každý dospělý člověk mohl dnes domoci svého práva, aby mu bylo vysvětleno, co se dělá a proč se dělá právě to nebo ono či proč se to nedělá. V podniku zrovna tak jako ve státě nebo v kulturní oblasti. Spoluurčování znamená právo na informace, právo na vytváření si vlastního úsudku, právo na vlastní názor, právo na spolupůsobení. Právo na jednání nikoli na povel nebo podle zákona, na jednání ani podle předpisu ani podle manipulace, nýbrž na jednání podle dohod vycházejících ze vzájemně společného poznání. Tím však není opět žádáno nic jiného, než právo na to, abych mohl po celý svůj život praktikovat «Filosofii svobody» (1).

To vede k živoucímu právnímu životu trojčlenného sociálního organizmu, který není kodifikován v konečných zákonících, ale je pokaždé znovu a lépe utvářen z duchovního setkávání individualit, když se lidé na svých individuálních cestách dopracují společného poznání, společných názorů. Tyto společné názory, vyvěrající ze svobodného duchovního života, jsou

prostřednictvím vzájemných dohod odpovídajících rovnosti v životě právním vnášeny do bratrského života hospodářského. Bratrského proto, že při něm pokrýváme potřeby jiných.

Vidíme tedy, že dnešní volání po ochraně životního prostředí, po uspokojení světové potřeby surovin, energie a potravin, jakož i volání po spoluurčování je pro nás mnohostrannou výzvou k tomu, abychom trojím způsobem čerpali z prapůvodního zdroje myšlení jako zdroje svobody, zdroje spravedlnosti a rovnosti.

Jak to můžeme učinit? Jistě ne řízením lidí prostřednictvím tisku, rozhlasu a televize, neboť řízené masy nejsou ani svobodné ani spravedlivé ani sociální. Jen individuality mohou dospět ke svobodným názorům, mohou uzavírat spravedlivé dohody a uspokojovat potřeby okolního světa. Proto lze trojčlenný sociální organizmus rozvinout jen tou měrou, jakou dokážou lidé žít jako svobodné, spravedlivé a sociální individuality.

Jak se však z člověka stane individualita? Zdá se, že odpověď je jednoduchá. Když myslí a myslitelné koná, což se ale snadněji řekne než udělá. Jak pro vlastní duševní pozorování vyplývá z T. části *Filosofie svobody*, musíme, chceme-li svým myšlením poznat svět, překonat trojí odpor: Prvním z nich, který se jako temná hráz staví před naše rozjasňující se poznání, je naše tělesná organizace, kterou musíme překonat v její

vlastní funkci, její dekompozici, její žízni a hladu, v její pohodlnosti a únavě. Druhý odpor vytvářejí naše již zažitá představa a mínění, které musíme neegois- ticky odsunout stranou, abychom nepodlehli tomu, co jsme si osobně oblíbili, nebo obecnému oportunis- tickému mínění. Se třetím odporem se setkáváme v podobě našich sympatií a antipatií, které se často nakupí jako hory, které nás pak snadno odvedou z nastoupené cesty, nebudeme-li se soustředěně věnovat práci poznání. Překonáme-li pomocí nepřed- pojatého myšlení tento trojí odpor, vstoupíme do jasu prohlédání souvislostí světa, které nás zároveň přivádí k sobě samým. Descartův výrok „*Myslím, tedy jsem*“ se stane naším vlastním duchovním prožitkem.

Jestliže jsme jako poznávající lidé zdolali tyto temnoty, hory a mlžné závoje, musíme nyní jako lidé utvářející svět sestoupit do údolí a tento trojí odpor proměnit ve smyslu 2. části *Filosofie svobody*, když své poznatky přetavíme v motivy a popudy svého jednání, v praktický rozmysl, v morální fantazii a sociální techniku. Nejprve se promění náš citový život, když přestaneme naříkat, jak namáhavý, rozdírající a nepříjemný pro naši tělesnost je životní styl utvářený podle rozumového poznání. Namísto toho v nás procitne radost z našeho rozumného konání a z toho, že ve světě inkarnujeme ducha. Poté musíme odbourat své navyké představy a na základě vlastního poznání se stále novou vynalézavostí vytvářet vždy nové formy a možnosti, jak navzdory všem překážkám realizovat vlastní i společné poznatky. Pak bude i naše tělesná schránka stále poddajnější a šikovnější, vždy připravena k tomu, aby sloužila
rozumu.

Proveďme si nyní shrnutí tématu celé přednáškové řady <<Trojčlennost sociálního organismu v dnešní době>> z hlediska trojčlennosti vyvěrající ze zdroje svobody člověka. Jako odpověď na volání po ochraně životního prostředí, zajištění surovin, energie a potravin, jakož i spoluurčení je nutné rozvíjení svobodného duchovního života, na vzájemných dohodách založeného právního života a uskutečňování potřeby uspokojujícího života hospodářského. K tomu je nezbytná schopnost člověka čerpat trojím způsobem z myšlení jako zdroje svobody, spravedlnosti a society a

živou vodu tohoto pramene poskytovat světu.

Michael Rist

Literatura: .....%%

- (1) Steiner, R.: Philosophie svobody. Michael, sv. Kopeček, 1999
- (2) Meadows, D.: Grenzen des Wachstums. Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart 1972
- (3) Mesavovic, M.,
Pestel, E.: Menschheit am Wendepunkt. Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart 1974
- (4) Solženicyn, A.: Offener Brief an die sowjetische Führung. Verlag Luchterhand 1974